

Космос наших предків,
чумацька астронавігація.
Календар,
закладений в руці.
Писанки —
найдревніше письмо.
Астрономія неоліту.
Мегалітичні споруди
України —
попередники знаменитого
Стоунхенджу

Сторіччя, що завершується, вже звикли називати космічним. Але ще чотири тисячі років тому люди, які населяли нинішню територію України, багато знали про небесні явища. І немає навіть задовільного пояснення цьому феномену. Адже для нагромадження таких знань потрібно було уміти записувати інформацію, а вважається, що письмо виникло шість тисяч років тому.

Неолітичні глечики-астролябії та глечики-календарі, давній вруцелітний календар, що з високою точністю розраховувався на пальцях. Палеолітичним астрономом на Полтавщині вирізьблено на мамонтовому іклі фази Місяця впродовж третини року. Прадавнє глиняне прясельце із знаками зодіакальних сузір'їв знайдене поблизу Києва. Візерунки українських писанок — знакова система, що на багато тисячоліть передувала офіційному письму. Знаменитий англійський Стоунхендж — неолітична обсерваторія і його попередники на нашій землі. Гіпотези про нашу генетичну спорідненість із Космосом, роздуми про призначення людини на Землі. Про людей із зорею в руках — наш прадавній звичай, про унікальність якого ми задумуємося.

Володимир Войтенко

Поетичність. І раціоналізм

Загальновідомо, що український кінематограф подарував світовій культурі два феномени, дві школи: поетичного кіно та науково-популярного. Перший позначено двома часовими з'явами: 20-ті — початок 30-х та 1960 — 1970-ті. Другий витворювався Феліксом Соболевим та його учнями протягом 1960—1980-х на Київській студії науково-популярних фільмів (тепер Національна кінематека України).

Дві кінематографічні «школи» — ніби віддзеркалення двох полюсів народної свідомості.

Поетичність українського народу — це виокремлений з народного життя, підхоплений, яскраво розгорнутий та експлуатований літературою і мистецтвом XIX — XX століть ірраціональний міф про цей самий народ. Через її, поетичності, надзвичайну виразність та екзотичність (навіть і особливо — для народів сусідніх!). Раціоналізм (звідсіля і вченість) українського народу — це те, що лежить в основі великої аграрної цивілізації, яка постала на цій землі, за археологічними свідченнями, принаймні понад 5 тисяч

«Відгомін забутого неба»

Автор сценарію
Ігор Жук за участю
Геннадія Марченка
та Сергія Марченка

Режисер
Сергій Марченко

Оператори
Дмитро Чечотка,
Світлана Зінов'єва

Звукооператори
Ігор Барба,
Людмила Роман

Комп'ютерна графіка Іван
Можаєв

Композитор
Володимир Губа

Монтаж
Олександри Маковської

Текст читає
Лесь Сердюк

Знімались:
Микола Чмихов,
Геннадій Марченко,
Марія Степан,
Ніна Данилейко,
Володимир Данилейко
«Національна кінематика».
1998.

років тому. Довготривала бездержавність народу і масове винищення носіїв специфічної наукової інформації, що нею трималась досконала аграрна культура, планомірне знищення самої цієї культури (XX століття) спочатку обмежували її модерну фіксацію, а згодом призвели до ігнорування як «архаїчної». Таким чином, побут українського селянина, прямого нащадка тієї самої великої аграрної цивілізації, – він, як і вчора, сьогодні залишається водночас глибоко раціональним і традиційно поетичним. Разом із тим, свідкам не важко помітити, що вивітрення питомого раціоналізму (який у наших координатах дорівнює успадкованим народним знанням про світ) неухильно веде до мінімізації поетичного відчуження світу.

■ Кадри з фільму «Відгомін забутого неба». Режисер Сергій Марченко. Національна кінематека України. 1998.

Фільм Сергія Марченка «Відгомін забутого неба» щасливим і драматичним чином опинився в осерді цієї української екзистенційної проблеми.

Його змістформа суперечливі до краю. Відмова від робочої назви картини (фільм створювався довго, протягом 6 років) – «Послання предків», що є інформативно прозорою (раціональною) й емблемово точною в разі заглибленого аналізу зафільмованого матеріалу – вона щонайяскравіше засвідчує вибір режисером певних художніх і світоглядних пріоритетів у цьому конкретному випадкові.

В результаті зібрана разом унікальна інформація про українське давнє знання, про горішність народного раціоналізму радше подається в обкладинці поетичного міфу, ніж як виклад реальної інформації.

Після назви це засвідчує авторська анотація до фільму: «Як неписьменні предки лічили час, передбачали затемнення, мандрували, що знали про Чумацький Шлях, планети, зодіак і про те, куди відлітає душа... Вони розписували загадкові писанки, водили хороводи, колядували – несли зорю в руках...»

А далі це свідкує сама матерія стрічки: емоційно-форсований (авторський) дикторський текст конфліктує із зображеннями, голосами й діями реально явлених героїв стрічки - чи то вони є сучасними людьми, а чи несподіваними пам'ятками давніх людських знань.

Разом із тим, структурні й світоглядні, філософські й естетичні (переважно внутрішні) пригоди цього фільму дарують нам «згорнутий», один з найперспективніших напрямів, яким би могло рухатись (більше того, який має освоїти) новітнє вітчизняне науково-популярне, сказати б, науково-пошукове, кіно. Адже саме ця якість притаманна кращим картинам того ж Фелікса Соболева і його учнів, що йшли не тільки поряд, а й разом з ученими-експериментаторами й ученими-теоретиками.

Серед найвідоміших фільмів Соболева – «Чи думають тварини?» і «Мова тварин». Перепрошую, але світ, дякуючи нашим кінематографістам, може дізнатися: як високо мислили праукраїнці, якою досконалою була мова їхньої цивілізації... Для наших вчених це вже давно не є секретом. Просто у світі заведений певний науковий порядок, що розставляє історичні пріоритети. Звідсіля й іронічні погляди на «Україну – батьківщину слонів». Тут треба усвідомити, що української з'яви в нетрадиційному – непоетичному – вигляді просто ніхто не чекав. Отже, ми претендуємо на кимось зайняте місце... У такій ситуації, подаючи фільмовий матеріал і сподіваючись бути почутим, варто шукати точну інтонацію оповіді-дослідження й залишатися переконаним. Таку переконаність у нашому випадку цілком забезпечує науковий матеріал, зібраний у стрічці «Відгомін забутого неба».

І чекається, щоб саме Сергій Марченко, який, безумовно, відкрив для вітчизняного науково-популярного кіно тему наріжну, в подальшому екранному дослідженні українського раціонального спробував дещо іншу поетику – лапідарнішу, прозорішу, стриманішу, власне, раціональнішу.